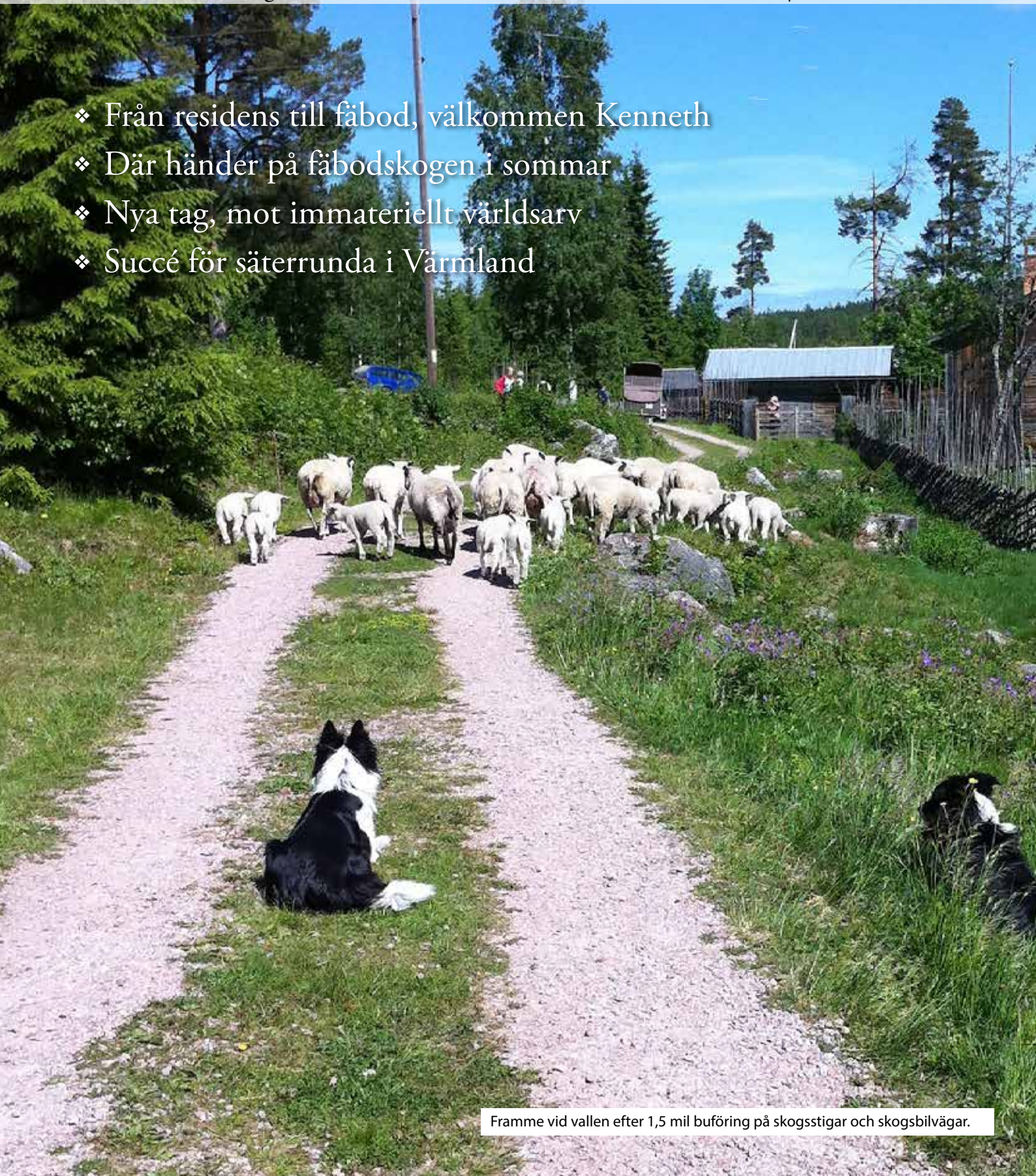

Svensk fåbodkultur och utmarksbruk

Medlemstidning för Förbundet Svensk fåbodkultur och utmarksbruk | nr 2 • 2019

- ❖ Från residens till fåbod, välkommen Kenneth
- ❖ Där händer på fåbodskogen i sommar
- ❖ Nya tag, mot immateriellt världsarv
- ❖ Succé för säterrunda i Värmland

Framme vid vallen efter 1,5 mil buföring på skogsstigar och skogsbilvägar.

Redaktör: Hållpetters Maria Bergström
redaktion@fabod.nu, 070 643 43 50

Layout & Tryck: Reklam AB, Edsbyn

Papper: Struken silk 115 g, 150 g omslag

Redaktion: redaktion@fabod.nu

Tidskriften Svensk Fäbodkultur och utmarksbruk är medlemstidning för FSF.

Om inte annat anges så är artiklarna författade av redaktionen. Åsikter i artiklar som inte signerats av styrelsen är inte med automatik förbundets åsikter.

För medlemskap betala 300:- per person, organisation eller företag eller 500:- per familj utan begränsning av antal personer i hushållet. Varje sådant medlemskap ger en röst vid årsstämman.

Övriga kan beställa tidskriften för 100:-/styck.

Sätt in aktuell avgift på bankgiro 5243-8538

Förbundet Svensk Fäbodkultur och utmarksbruk (FSF) www.fabod.nu

Ordförande Kenneth Johansson

072 560 87 73, kenneth.johansson@fabod.nu

Vice ordf, ny efter styrelsemöte 10/6

Ekonomi Lena Åkerlind

070 350 80 66, ekonomi@fabod.nu

Ledamot Dennis Olsson

070-215 62 82, dennis.olsson@fabod.nu

Ledamot Olle Berglund

070-208 9817, olle.berglund@fabod.nu

Ledamot Kristian Olofsson

070 696 29 24, kristian.olofsson@fabod.nu

Ledamot Stefan Olander

070-569 26 90, stefan.olander@fabod.nu

Ledamot Carin Gisslén-Schönning, sekreterare

070-398 37 83,

carin.gisslen-schonning@fabod.nu

Ledamot John Arne Thyselius

0687 330 15, john.arne.thyselius@fabod.nu

Ledamot Victoria Törnqvist

073 368 89 88,

victoria.johansson.tornqvist@fabod.nu

Revisorer Inge Wikström och Lotta Wiringe,

revisorer@fabod.nu

De regionala fäbodföreningarna är medlemmar i förbundet och har en viktig roll för regional intressebevakning, aktiviteter och kontakter med fäbodbrukare, fäbodägare och fäbodlag och andra intresserade.

Dalarnas Fäbodbrukarförening, DFBF

[facebook.com/dalafabod](https://www.facebook.com/dalafabod), dalafabod@yahoo.com

Föreningen Värmlands Säterkultur, FVS

[facebook.com/varmlandsaterkultur](https://www.facebook.com/varmlandsaterkultur),

varmlandsaterkultur@gmail.com

Värmlands säterbrukarförening, Vsbf,

varmlandsbf@gmail.com

Gävleborgs Fäbodförening, GFF

Blogg: xfabod.blogspot.com, info@xfabodar.se

Omslagsbild: Buföring Roteberg till

Väsbo fäbodvallar, foto: Olle Berglund

Fäbodbruket i samhället, idag och i framtiden

När våren äntligen kommer, vinterfodret tryter och gräset spirar på andra sidan stängslet. Då är knappt att vi hinner låta djuren beta över hemgårdens hagar en omgång under maj innan korna anser att det är dags. Dags att flytta till skogs, tid att buföra.

Det känns lika rätt varje år. Att varje försommar se hur självklart de äldre djuren tar sig an uppgiften att hålla ordning och återskapa rutiner. Samarbeta med mig. Fritt skogsbyte är att lita på djurens förmågor och förstånd. Min uppgift är att närvara och se till deras behov, främst vatten och tryggheten att kunna vila.

Fäbodbrukarens sätt att få sin utkomst har alltid varierat men en gemensam utgångspunkt har vi; vi använder oss av den urgamla sedvänjan att ta djuren till utmarken under betessäsongen. Mulbetesrätten är en del av äganderätten. De fastigheter som fortfarande har det inskrivet i sina lagfarter kan känna sig väl till mods. För oss andra gäller det att hitta tillbaka i arkivens gamla handlingar och få saken uppdaterad. Det är en stor uppgift för fäbodrörelsen att hitta vägarna framåt så att vi med lagstadgad trygghet kan fortsätta med vårt traditionella betesbruk. Det är hos oss några av de mest hotade biotoperna ännu återfinns. Det i särklass bästa sättet att bevara den biologiska mångfald som här skapats är ju att stötta ett fortsatt traditionellt brukande.

När jag nu, efter tolv intensiva och berikande år, lämnar mitt engagemang i styrelsen för Förbundet Svensk Fäbodkultur och Utmarksbruk så gör jag det med en stark övertygelse att fäbodbruket kommer att överleva in i framtiden. I vårt östra grannland Finland förbjöds skogsbetet på 1930-talet. Vår granne i väst har i stället värnat och omhuldat sin norska seterkultur. Det gemensamma för våra länder är att vissa brukare alltid fortsatt som vanligt, för att det är och förblir det bästa sättet för dem att bärga utmarkernas växtlighet. Vi vet att vi har en stor potential att öka kött- och mjölkproduktionen i Sverige med frigående, friskare betesdjur på de stora arealer som tidigare brukats som beten. Tyvärr glöms skogsbetesbruket oftast bort i den debatt som förs om skogens biologiska värde och dess bevarande. Samhället i övrigt vaknar så sakteliga i takt med larmrapporter om klimatkris och förlusten av biologisk mångfald emedan vi redan lever i det som är framtiden. Så låt oss bevara och utveckla fäbodbruket.

Mot "budom och sommarens glädje!"

Pauline Palmcrantz

Styrelseledamot i FSF 2007–2018, ordförande 2008–2015.

Fäbodbrukare sedan 2005. Först som arrendator av Ljusbodarna,

Sångberget och Björnberget men sedan 2016 som fäbodägare

tillsammans med Angus McHattie i Kläberget, Gagnefs kommun.

Har rödkulla, fjällkor samt nordsvenska brukshästar.

Vintertid boende i Siljansnäs, Leksand

Pauline Palmcrantz, foto Stefan Olander

Rapport från årsstämman – val av ny ordförande

Vi var ett tjugotal deltagare på Förbundet svensk fäbodkultur och utmarksbruk, FSF's årsmöte i Rättvik den 28 april.

Först fick vi en spännande föredragning av Torbjörn Svensson om kallkällornas betydelse för hela ekosystemet. Lärorikt!

Joanna Stridh, kommunalråd i Rättvik, ledde årsmötesförhandlingarna och vi gick i mål med följande nya styrelse:

Ordförande Kenneth Johansson, Falun

Sekreterare Carin Gisslén-Schönning, Holmsveden

Kristian Olofsson, Sälen, Dennis Olsson, Gävle, Olle Berglund, Edsbyn,

Stefan Olander, Viksjöfors, John-Arne Thyselius, Åsarna, Victoria Törnqvist, Bjursås.

Adjungerad kassör Lena Åkerlind, Trönö.

Kelvin Ekeland och Lena Bergils tilldelades ett gemensamt hedersmedlemskap i Förbundet Svensk Fäbodkultur och Utmarksbruk för förtjänstfulla insatser inom fäbodkultur, kulturlandskap, fäbodbruk och utmarksbruk. Pauline Palmcrantz och Kristian Olofsson avtackades med fina fårskinn från Ovanåker för sina år i FSF styrelse. Kristian som ordförande och Pauline som kassör. Kristian kvarstår i styrelsen. Verksamhetsplanen och verksamhetsberättelsen finns på hemsidan www.fabod.nu

Carin Gisslén - Schönning

Från residens till fäbod

Välkommen säger vi till Kenneth Johansson som vid årsskiftet lämnade sin post som landshövding i Värmland och tagit över som ny ordförande. – Jag hade bestämt mig för att bara åta mig uppdrag som är roliga och där jag kan göra skillnad. Jag har därför tackat nej till mycket, men när jag fick förfrågan att bli ordförande för Svensk Fäbodkultur och utmarksbruk – då blev svaret ja.

En snabb koll på Google och man får veta att Kenneth varit politiskt engagerad sedan trettonårsåldern, är utbildad socionom, var administrativ chef för Falu lasarett i tio år, därefter heltidspolitiker i över tjugo år varav de sista fjorton åren i Sveriges riksdag. Slutligen toppar han detta som landshövding i Värmland under åren 2012 – 2018.

Ett imponerande CV. Men så här då, över en kopp kaffe, vem är Kenneth Johansson, egentligen, och vad driver dig?

– Jag har alltid varit engagerad i människor, möten med eldsjälar och är något av en föreningsnörd. En folkrörelsemänniska.

FAMILJEKÄR NOSTALGIKER

Uppvuxen som torparson i Folkare i södra Dalarna med två kor, femton grisar, ett sjuttiototal höns och har under uppväxten både hässjat och handmjölkat. En hyfsad fäbodfaktor med andra ord.

– Jag har nyss utverkat hustruns tillstånd att få köpa mig en Grälle från 1955, berättar han och avslöjar att han är något av en nostalgiker. Jag har också en PV från -66 och en Husqvarna Silverpielen från 1956.

Kanske hustrun tycker att det börjar räcka med gamla grejor?

INTRESSET FÖR DJUR HAR FÖLJT HONOM SEDAN BARNBEN

– Tillsammans med dottern Sofia har jag en nordsvensk, Sörbo-Alma, som står uppstallad i Vika utanför Falun. Där är jag titt som tätt och mockar skit. Ibland spänner jag henne för rockarden och tar med mig hustrun ut på en tur.

Under samtalets gång nämner Kenneth ofta sin hustru Viola, sina barn och barnbarn.

– Ja, medger han, jag är mycket familjekär. Familjen är viktig för mig. Viola lärde jag känna redan som tonåring eftersom hon också var föreningsaktiv. I tjuugoårsålder blev vi ett par, och efter trägen uppvaktning svarade hon ja och blev min hustru.

KONKRETA PLANER FÖR FÖRBUNDET

Vi träffar Kenneth på Café Gjuthuset vid Falu gruva, vid påtären går samtalet över till uppdraget som ordförande och hans relation till fäbodlar.

– Jag blev mycket glad när jag fick frågan från valberedningen. Fäbodkulturen har alltid legat mig varmt om hjärtat. Under min tid i riksdagen lämnade jag in ett flertal motioner som på olika sätt rörde fäbodbruket och som landshövding var jag med och tog fram ett handlingsprogram för säterbruket i Värmland. Det här bör vara ett intressant arbetssätt även för

de övriga fäbodlänen, jag har redan börjat verka för det.

Kenneth har under sina år i politiken byggt upp ett brett nätverk, något han avser att använda sig av i sin roll som ordförande.

– Som jag ser det är förbundets roll att ge förutsättningar för att bevara och utveckla fäbod- och utmarksbruket. Vi ska bevaka fäbodens intressen och driva på så att de bästa förutsättningar ges. Vi måste nå beslutsfattarna, riksdagsledamöter i alla partier, det är min målsättning och där kommer vi att ha nytta av mitt kontaktnät.

Kenneth ser mycket positivt på att jobba för att få den svenska och norska fäbod- och säterkulturen upptagen på Unescos lista över immateriella världsarv.

– Det är en god idé att påbörja en förstudie. Det blir ett hårt jobb och kan komma att ta många år, men det vill jag absolut backa upp.

Härom veckan deltog Kenneth vid Länsstyrelsen Dalarnas träff i Ljusbodarna där fäbodbrukare från hela länet deltog.

– Jag har mycket att lära mig, det här var ett bra tillfälle. Jag är van att vara chef, att vara ledare, men brister naturligtvis i sakkunskap om fäbodbruk. Jag har dock redan märkt att det finns en enorm kunskap i förbundet och vad jag kan bistå med är min kunskap om myndigheter, organisationer och att bygga relationer till dem. Samarbete och samverkan är nyckeln till framgång.

Hällpetters Maria Bergström

Erik Sundin, Kenneth Johansson, Lisskulla Werkmäster och Tin Gumuns vid Länsstyrelsens fäbodbrukarträff i Ljusbodarna

Kenneth Johansson

Heders- utmärkelse

I samband med årsstämman delar förbundet ut hedersutmärkelse för förtjänstfulla insatser inom fäbodkultur, kulturlandskap, fäbodbruk och utmarksbruk.

I år tilldelas utmärkelsen till Kelvin Ekeland, Norrbo, Hälsingland för långvarigt engagemang och grundläggande insatser genom årtiondena av stor betydelse för det svenska fäbodbruket, fäbodkulturen samt natur- och kulturmiljövården i skog och fjäll.

Hans arbete har baserats på djupa kunskaper och insikter inom historia, praktik och vetenskap. Det sektorsövergripande och breda perspektivet samt den långa erfarenheten är unik.

Hedersutmärkelse till Kelvin Ekeland och hustrun Lena Bergils, foto Stefan Olander

Så ska också uppmärksammas Lena Bergils som stödjande livspartner samt för hennes insatser och roll som en alltid glad sakkunnig, engagerad och engagerande resursperson för Fäbodrörelsen.

Vi lämnar härmed vårt tack till Er båda för goda insatser över lång tid. Vi tilldelar härmed Kelvin och Lena ett gemensamt hedersmedlemskap i Förbundet Svensk Fäbodkultur och utmarksbruk.

Okunskap kring mulbetesrätt

På årsstämman fick vi en intressant föredragning av Ole Nordin. Det finns ett behov av att synliggöra vad som gäller kring mulbetesrätten säger han.

– I mina hemtrakter i Jämtland delar turister marken med bönder, fäbodbrukare och samer som har en mer än tusenårig rätt att släppa sina djur fritt. I mitt arbete med att kvalitetssäkra skyltning i terrängen har jag funnit att alla dessa parter på olika sätt upplever att det finns problem.

Många fjällturister väljer att köpa en stuga i området och då nära skog, fjäll och sjö. En miljö som känns exotisk, men det är också där fäbodarna ligger.

– De tycker ofta att det är trevligt att kossor går fritt i skogen, men bara till en viss gräns. Inte för nära, inte på deras mark. De kanske tycker att det är kul att ta en selfie med en ko första gången, men när det sedan kommer en flock på trettio djur och kanske välter en blomkruka är det inte roligt längre.

Men turisterna är inte boven, menar Ole, även om det många gånger är från

dem som klagomålen kommer.

– Vi som är uppvuxna här känner kulturen, vi känner till mulbetesrätten och vi vet att finns det kor så skiter de och det blir flugor. De som flyttar hit har i många fall aldrig hört talas om den urgamla rätten att fritt släppa sina djur. Där har vi problemets kärna – okunskap.

Dessvärre så är det inte bara privatpersoner som saknar kunskap, samma sak gäller alltför ofta turistorganisationer och myndigheter som polis och länsstyrelse.

– Polisen får ibland samtal från någon privatperson om att det springer lösa djur på deras område. Samtalet hamnar i någon växel var som helst i landet utan lokal anknytning. Inom polisen har också skett ett generationsskifte där de här frågorna inte följt med, man saknar baskunskap om gamla seder och bruk.

Vad kan då göras? Ole pekar på två saker som han anser viktiga.

– Mulbetesrätten måste dokumenteras. Försvinner kunskapen så riskerar också möjligheten att utnyttja rätten att försvinna på grund av andra regler, bestämmelser och lagar, exempelvis terrängkörningslagen. Dessutom så behöver fäbodbrukarna hjälpa varandra att anpas-

sa sig till en funktionell teknik när det gäller tillsyn av djuren, vilket vi är skyldiga att ha. GPS på korna är bra, men kan inte ersätta fysisk tillsyn. Däremot kan tekniken visa oss var djuren är så att man kan åka dit. Detsamma gäller drönare med värmekamera, men det är ingen vits med att ha tjugo drönare i luften i samma område. Man kan gå ihop och samarbeta mera.

Ole har i sitt arbete varit i kontakt med regeringskansliet i ett ärende som gällde tillsyn av vandringsleder. Han nämnde då att samma sak gäller i grunden för lagen om tillsyn på utmarksbete.

Regeringskansliet visade sig inte vara helt bekant med begreppet utmarksbete och kopplingen till fäbodbruk och bad Ole redogöra detta i en skrivelse då de "saknade hela bilden".

– Fäbodbrukarna måste hävda sin rätt på samma sätt som samerna, inte bara jobba på i det tysta. Problematiken och rätten till mulbetet måste både tydliggöras och synliggöras för att möjligheten ska finnas kvar att förvalta det kulturhistoriska fäbodbruket i kommande generationer.

Hällpetters Maria Bergström

Förbundets svar på remiss från jordbruksverket

I vintras kom en remiss från Jordbruksverket. Remissen handlar om införande krav om att ha lösdrift. Remissen omfattande en enkät där det ställs frågor i en konstruerad mall där fäbodbrukarens svar helt enkelt inte passar in.

Uppdraget att svara föll på Pauline Palmcrantz. Här nedan följer det inledande svar som hon ger och sedan följer upp i svar på respektive fråga. Av utrymmesskäl kan vi inte publicera hela svaret men fäbodrörelsen tackar Pauline för ett bra arbete med svaret.

"Enkäten som Jordbruksverket ber remissinstanserna att svara på, ställer begränsade och ledande frågor som omöjligt kan ge utrymme för en bredare förståelse och insikt i för- och nackdelar mellan de olika förhållningssätten i rationell stor-drift respektive traditionell djurhållning.

mellan djur och människa. Det baseras på tillit och ömsesidig nytta, trygghet i utbyte mot mat från bägge parter. Fritt skogsbete innebär att djuren frivilligt och utan fysiska hinder i form av stängsling, kan utöva sitt fodersök och fylla sitt foder- och rörelsebehov. Det leder till starka och friska djur med god klöv-hälsa och kondition. Djuren är ofta av lantras och avelsdjuren uppnår ofta hög ålder. I den här djurhållningsformen har äldre djur ett stort värde genom sin erfarenhet och deras betydelse för flockens gruppdynamik. För att kunna släppa djur på fritt skogsbete, speciellt i områden med rovdjursnärvaro, krävs att djuren

Det tryggaste, lugnaste platsen när det är oroligt i skogen på grund av rovdjur eller mygg och knott, är ofta ett mörkt och trångt utrymme dit insekter inte följer med och rovdjur inte kan ta sig in. De gamla fähusen, en kjolgran eller en yta öppen för vind och dofter tilltalar djuren mer än ett nybyggt väderskydd. När det inte finns orosmoment utomhus ska de frigående betesdjuren ändå söka sällskapet av djurhållaren, vilket man upprätthåller med daglig kontakt, saltsten, mineraler och eventuellt lockfodergiva. Vi har också noterat efter sommaren 2018 att våra djur söker vår trygghet när det börja lukta brandrök, vilket är en fördel om det måste ske en evakuering. Vi är inte alls övertygade om att det alltid är bättre med lösdrift. Vi människor håller ju djuren i fångenskap, vare sig de är i lösdrift eller uppbundna. Detta gör att vi anser att Sverige i enlighet med de möjligheter som EU ger de enskilda medlemsstaterna, bör undanta det småskaliga traditionella lantbruket i sin helhet från lagkravet om lösdrift."

"Fritt skogsbete innebär att djuren frivilligt och utan fysiska hinder i form av stängsling, kan utöva sitt fodersök och fylla sitt foder- och rörelsebehov"

Fäbodbrukets djurhållning bygger på lokala samhällens traditionella och kulturella metoder, byggda på många generationers erfarenhet av ett nära samarbete

är erfarna, tama och tillvanda att komma tillbaka regelbundet till en plats som de gillar och känner lugn nog att vila på.

Nysjöns fäbod,
foto Hans Olof Backlund

Kårebolssättern

Succé för säterrunda i Värmland

Den nybildade föreningen Värmlands Säterkultur har tagit krafttag när det gäller att bevara och utveckla sitt kulturarv. Nyckeln är att fokusera på lösningar istället för att se problem.

SATSAR PÅ DET VI HAR

Säterbruket har varit en vanlig företeelse i framförallt västra och norra Värmland, men idag finns bara ett mycket litet antal kvar. Förutsättningarna för att landsbygdens byar ska kunna bedriva sätrar har helt förändrats och försvårats. Tidigare hade byarna gårdar med skogsbruk, jordbruk med djurhållning, utmarksbruk och säterbruk, alltså en diversifierad verksamhet. Idag står vi inför en annan verklighet och för att bevara vårt kulturarv behövs krafttag. Vi har några få djurhållare med fjällkor, en hel del hästar och lite får och getter. Men det vi har gott om är säterstugor runt om i skogarna och några få sätrar som har både säterkullor och djur. Vi har sätervallar och säterskog som är fyllda av hävdvunna och värdefulla växter och djur, värda att skydda och bevara. Vi har också många berättelser om säterlivet, många sånger och sätt att locka på djuren genom kulning eller "lulling" som vi säger.

LÖSNINGEN PÅ MÅNGA PROBLEM

Som synes finns det många problem och en stor risk att sätrarna minskar ännu mer. Därför är det hög tid att kraftsamla för det kulturarv som finns, och samlas för att utveckla säterkulturen inför de utmaningar som vi står för i dagens samhälle. Vi letar lösningar för ett hållbart liv i många sammanhang, varför inte leta i säterkulturen. De värmländska recepten, maträtter som utvanns av mjölk, är på väg att glömmas bort om vi inte tar tag i det. Vi har också sätervägar från byarna upp till sätrarna i skogarna som behöver trampas upp. Alltför många växer igen.

KONCEPTET SÄTERRUNDA

I samband med en workshop i föreningen Norra Ny Utveckling befanns att antalet sätrar i området var stort och att den sociala identiteten behövde stärkas i området. Föreningen beslöt att testa en dag då sät-

rarna öppnade dörrarna för allmänheten inom den gamla kommunen Norra Ny. Sätrarna fick själva bestämma vad de ville bjuda på, under villkoret att de satte upp skyltar. Marknadsföringen stod föreningen för och studiecirkel bildades för att få arrangemanget genomfört. Dåvarande landshövdingen Kenneth Johansson öppna säterrundan 2016 och Torsby kommuns kommunalråd spelade fiol. Handlingsplanen för säterbruket i Värmland släpptes.

BILDANDE AV FÖRENINGEN VÄRMLANDS SÄTERKULTUR

Sätterrundan blev en succé med runt tusen besökare varje år. Efter det andra året ville Norra Ny Utveckling att konceptet skulle utvidgas till att samla ett större område och med en bredare inriktning för att få med så många aspekter av säterbruket som möjligt. Initiativ togs till att bilda en ny förening och i mars 2018 bildades föreningen Värmlands Säter-

"Vi letar lösningar för ett hållbart liv i många sammanhang, varför inte leta i säterkulturen"

kultur i Ambjörby. Man enades om att arbeta för att tillvarata och utveckla den värmländska säterkulturen, försöka för eftervärlden bevara och visa upp sätrarnas kulturskatter och traditioner, att arrangera fler Sätterrundor och inte bara i Norra Ny. En annan viktig uppgift är att verka för kunskapsöverföring och erfarenhetsutbyte, men också att aktivt och strategiskt arbeta för att förbättra förutsättningarna för säterkulturen på lokal, regional och nationell nivå, samt att möjliggöra näringsutveckling genom såväl företagande som självförsörjning.

ARBETET SÄTTS IGÅNG

Efter bildandet satte planeringen av Sätterrundan igång. Föreningen lyckades få många företag att sponsra med annonsplats och Region Värmland gav bidrag som gjorde att marknadsföringen kunde spridas utanför närområdet. Sju sätrar öppnade dörrarna och hade olika program. Många av besökarna kom även då från kommuner långt ifrån och även besökare från andra länder trots att semestersäsongen ännu inte hade börjat. Utvärderingen som gjordes i Segenässättern var mycket positiv och man ville fortsätta.

SPÄNNANDE PROJEKT PÅGÅR

På Kårebolssättern pågår ett projekt "Skogsbete och fåbodar - en källa till kunskap om äldre tiders dynamiska skogsbygder och en resurs för framtida utveckling". Det är professor Eva Svensson från Karlstads universitet som leder projektet. Det är en tvärvetenskaplig studie som syftar till att få många svar såsom när etableras fåbodar, hur markanvändning och bebyggelsestruktur har förändrats över tid, hur relaterar resultaten från Kårebolssättern till tidigare forskning och hur kan resultaten från undersökningen bidra

till en bättre förståelse av fåbodväsendet generellt och hur kan de vunna insikterna om det historiska bruket användas för en hållbar framtidssatsning, som tillvaratar natur- och kulturarvsvärden.

Karteringar, jordprov och pollenanalyser har gjorts och vi väntar med spänning på resultatet av studien, som beräknas vara klar under hösten 2019.

SÄTERRUNDA 2019

Lördag den 15 juni äger den rum. I år deltar nio sätrar.

Sätrarna är verkligen olika till sin karaktär. Vi har Norra Loffstrandssättern med många fjällkor att beskåda, Fastnässättern som öppnar dörrarna och kan berätta att där har varit många sommarfester med skönhetstävlingar och dansorkestrar.

Lite längre norrut finns Segenässättern som är den största i området. Segenäs och södra Torp delar på sätern och det finns en gångstig till Nordtorpsättern. I båda sätrarna finns många aktiviteter med anknytning till skogen.

Längre norrut finns byn Osebols säter och där finns naturligtvis den numer berömda boken om folket i Osebol som Marit Kapla har skrivit.

Ännu längre norrut finns sätern som blivit en by - Björbysättern. De berättar om sin historia och om det utmarksbruk som funnits där. På deras bygdegård finns även en säterstuga.

Därefter förflyttar man sig till den östra sidan av Klarälven och följa 45:an några kilometer innan man åker mot naturreservatet Fänstjärnsskogen. Utefter vägen finner man Värnäs-Tväråssättern. Det är ett nytt besöksmål som är värt att besöka då den historiskt kunnige Håkan Eles berättar om sätern.

Längre söderut finns Kårebolssättern som fortfarande är i drift som bysäter. Fören-

Kor på väg, Kårebolssättern

Munkebolssättern

ingen som driver sätern har under snart 30 år hjälpt säterkullor och djur att vara på sätern år kommer en familj med en ung tjej och ett par från Holland att vara säterkullor med lånade fjällkor och hästar. Den sista i raden av sätrar som är med i årets sätterrunda är Ennarbolssättern. Den sätern har en fantastisk vall som saknar synliga stenar, och som har en obruten hävd fram till för bara några år sedan.

*Ingela Kåreskog,
Kårebolssättern Värmland*

PS, I Värmland säger alla säter om det som på svenska heter fåbod.

DET HÄNDER I

Dalarna

Grejsans Fäbod, Enviken

Guidad vandring till bergets topp med lunch och fika.

1, 2 juni, 6, 7, 27, 28 juli, 17, 18, 31 aug, 1, 14/9, kl. 11.30 alla dagar

300:-/person, lunch och fika ingår.

15/9, kl. 11.30 Pilgrimsvandring under tystnad. Lunch och fika ingår, 200:-/person

Fäbodgudstjänst 14 juli kl. 15.00

Anmälan till vandring senast två dagar innan, möjlighet till övernattning i fäbodstuga

Kontakt: Gunnel Wåhlberg, 073 22

73 692,

www.grejsan.se

Karl Tövåsen, Rättvik

Öppet för besökare 12 juni – 24 augusti, onsdag – lördag kl. 12.00 – 16.00

Midsommarafton stängt. Guidad visning av fäboden två gånger per dag kl. 12.30 och 15.00. De flesta dagarna ges även möjlighet att se hur vi kärnar smör och kokar messmör.

29/6, Barnens Midsommar med spelmän. Victoria J Törnqvist läser högt för barn om den busiga fjällkon Tjärna kl. 14.00 och kl. 15.00. Böcker till försäljning och signering.

30/6, kl. 15.00, Fäbodgudstjänst

5/7, 11.00 – 15.00, Hornblåsarstämma

19–21 augusti – Fäbodkurs. Lär er att ysta olika typer av ost, koka messmör samt kärna smör. Du får även möjlighet att lära dig mjölka fäbodens kor på rätt sätt för att få säkra och bra produkter. För mer information: www.eldrimner.com

Entré till fäboden vuxna, 100:-, barn 2–15 år 60:-, som kvitto får ni en metallknapp som sedan ger er möjlighet att besöka oss hur många gånger som helst resten utav säsongen.

Kontakt: Tin Gumuns, 070 232 65 25, facebook.com/karl-tovåsen

Nysjöns Fäbod, Linghed

Från den 10 juni och till mitten av augusti är djuren på plats och möjlighet finns att köpa smör, getost och andra fäbodprodukter.

9/7, 18.30, Vallmusik i fäbodlandskap, arrangör Dalarnas Museum. Program av Jennie Tiderman-Österberg, Maria Björkroth, Agneta Stolpe och Melker Brodin. Gäster: Hans-Olov Backlund, Ann-Sofi Nilsson och Bernt Lindström.

Kontakt: Hans Olof Backlund, 070 649 41 35

Lissskog, Rättvik

Fäbodfika varje helg fram till augusti månad ut kl. 11.00 – 16.00. B&B i autentisk fäbodmiljö.

Fäbodbibliotek med agrarhistorisk miljö, möjlighet att boka fika och föreläsning om fäbodliv.

Kontakt: Pia Schnuchel, 072 224 63 76,

facebook.com/PiasstugaellerBerntilJohansson, 073 588 61 74 gällande biblioteket

Kättboåsen, Mora

Fäbod dagar alla söndagar från den 23/6 – 25/8 kl. 11.00 – 16.00.

Naturstig, djur, fika vid elden.

Fäbodprodukter säljes i mån av tillgång.

7/7, 18.30, Vallmusik i fäbodlandskap, arrangör Dalarnas Museum. Program av Jennie Tiderman-Österberg, Maria Björkroth, Agneta Stolpe och Melker Brodin. Gäster: Yvonne Smedberg, Lena Willemark och Anna Aronsson. Vänligen lämna hunden hemma av hänsyn till våra djur.

Kontakt: Yvonne Smedberg, 073 572 42 92, facebook.com/KattboasensFabodar

Skallskog, Leksand

Historisk dokumentation har resulterat i Skallskogsrundan, skyltad stig i fäboden. 6 juni, 22 juni, kl. 11.00 – 15.00, café med hemlagad kärnmjölkskaka och annat gott. Den 4, 11, 18, 25 juli och 1, 8 augusti, sillkvällar kl. 19.00, 250:-/person, anmälan måndag samma vecka.

14/7, 18.30, Vallmusik i fäbodlandskap, arrangör Dalarnas Museum. Program av Jennie Tiderman-Österberg, Maria Björkroth, Agneta Stolpe och Melker Brodin. Gäster: Land Alice, Sofia Sandén och Torkel Johansson.

25/6, 2/7, 9/7, Tunnbrödsbakning kl. 10.00 – 15.00, café öppet

4/8, berättarkväll och dikter på Leksandsmål med Land Alice. Tilltugg och fika. 250:-, anmälan senast 2/8.

Kontakt: Land Alice, 070 601 30 80, Land Hillevi 070 211 26 65, Land Örjan 070 566 77 59

facebook.com/Skallskogsfabod, fabodliv.se/dalarna/fabodar/skallskog

Brindberg, Älvdalen

På fäboden finns Elsa Beskowstugan, en gammal stuga som blivit litet av ett museum. Elsa Beskow bodde här några somrar i slutet av 1920-talet till början av 1930-talet.

Här finns det kor, kalvar, får, grisar, hästar, höns och ankor. Kl. 08.30 går korna ut i skogen, det är populärt att vara med då. Produktion av fäbodprodukter som smör och messmör.

13/7, 18.30, Vallmusik i fäbodlandskap, arrangör Dalarnas Museum. Program av Jennie Tiderman-Österberg, Maria Björkroth, Agneta Stolpe och Melker Brodin. Gäster: Kerstin Nyström, Sofia Sandén och Torkel Johansson.

Tisdagskvällar efter midsommar till slutet av augusti tipspromenad runt fäboden. Kontakt: Kerstin Nyström, 070 620 66 35, facebook.com/Brindberg/

Ärteråsen, Rättvik

Den 6/6 kl. 11.00, korna kommer till fäboden, hjälp till att leda dem till vallen! 19/6 – 11/8 caféet öppet dagligen 12.00 – 16.00

Kulturvecka, v 29

15/7 Guidad fäbodvandring från Nässets by till Ärteråsen. Start kl. 12.00 vid Brändavägen, gamla sågen. Åtta km i maklig takt. Transport tillbaka kan ordnas.

16/7 Guidning av fäboden. Start vid serveringen kl. 12.00

17/7 Får-och ulldag. Tovning, kardning, spinning och tvåändsstickning. Låt barnen kela med fåren. 12.00 – 16.00

18/7 Lieslåtter 12.00 – 16.00, lär dig slå

och slipa en lie

19/7 Medicinalväxter, vandra på vallen och leta efter växter. Samling vid serveringen 12.00

20/7 Spelmansstämma och kolbollar.

Lokala spelmän, tag med eget instrument! Samling 18.00 på parkeringen.

21/7 Fäbodgudstjänst, samling vid serveringen kl. 11.00

9/8 Musik i gränstrakter. Fiolkurs. Anmälan via Folkmusikens Hus i Rättvik

Kontakt: Anna Kjellin, 070 372 44 43,

www.arteasen.se, facebook.com/Arteråsensfabod

SOMMAR

Torrlid, Älvdalen

Öppet i juli, måndag, tisdag, fredag och söndag kl. 11-17. Här finns många olika djur som kor, kvigor, kalvar, får, grisar, dvärggetter, höns, ankor, kaniner och en katt. På fäboden finns också möjlighet att sitta ner, njuta av en kaffekopp med hembakat bröd och tunnbrödssmörgås gjord i vedeldad stenugn.

Kontakt: Johanna Halvardsson
073 079 20 33, www.torrlid.se,
facebook.com/TorrlidslevandeFabod

Finnbo, Bjursås

12/6, 19.00 – 20.00, Guidad meditation av Christina Adolfsson. Kostnad 100 kr
23/6 15.00 – 16.00 Linda Svedin tillsammans med sina barn spelar gitarr, fiol samt sjunger. Sittplats inomhus 100 kr. Restplatser utomhus 50 kr.

9/7, 19.00 – 20.30 Freds- och protestsånger med trubaduren Gunnar Blommé, dikter skrivna och framförda av Victoria J Törnqvist. Sittplats inomhus 100 kr. Restplatser utomhus 50 kr.

19/7 Heldag i vallmusikens tecken
11.00 – 16.30, Kulningskurs med Karin Kolterud, 600 kr. Anmälan info@kularkraft.se senast 12/7

18.30 – 19.30 Konsert vid samekåtan – Valltoner i skogen, Karin Kolterud, Julia Woxberg, Lars Ryhammar och Lotta Sundin.

19.30 Gemensam promenad till Mörttjärn, en kilometer

20.00 – 20.30 Konsert vid Mörttjärn – Locktoner vid vattnet

Personer som ovan samt Eva Örtegren Turesson och Gunnar Turesson. 200:- för båda konserterna.

6/8 18.30 – ca 20.00 Skrivinspiration i eldens sken. Skrivövningar och textskapande. Kostnad: 150 kr. Fika ingår. Föranmälan krävs.

10/8, 16.00 Konsert - Stiko Per Larsson, den sjungande låtskrivaren från Leksand, känd för sina långa vandringsturnéer. Förköp 220 kr.

15/8, 18.30 – ca 20.00 Sinnesrovandring under tystnad till Mörttjärn

24/8, 16.00 Musikalisk vandring bland svenska visor, Lars Gunnar Flink med sång och gitarr. Sittplats inomhus 100 kr. Restplatser utomhus 50 kr.

3/9, 18.30 – 20.00 Dan Anderssonafton med marschaller. Trubadur Gunnar Blommé. Victoria J Törnqvist framför några av sina egna dikter. Sittplats inomhus 150 kr. Restplatser utomhus 50 kr.
Kontakt: Victoria Törnqvist,
073 368 89 88

Arvselen, Malung

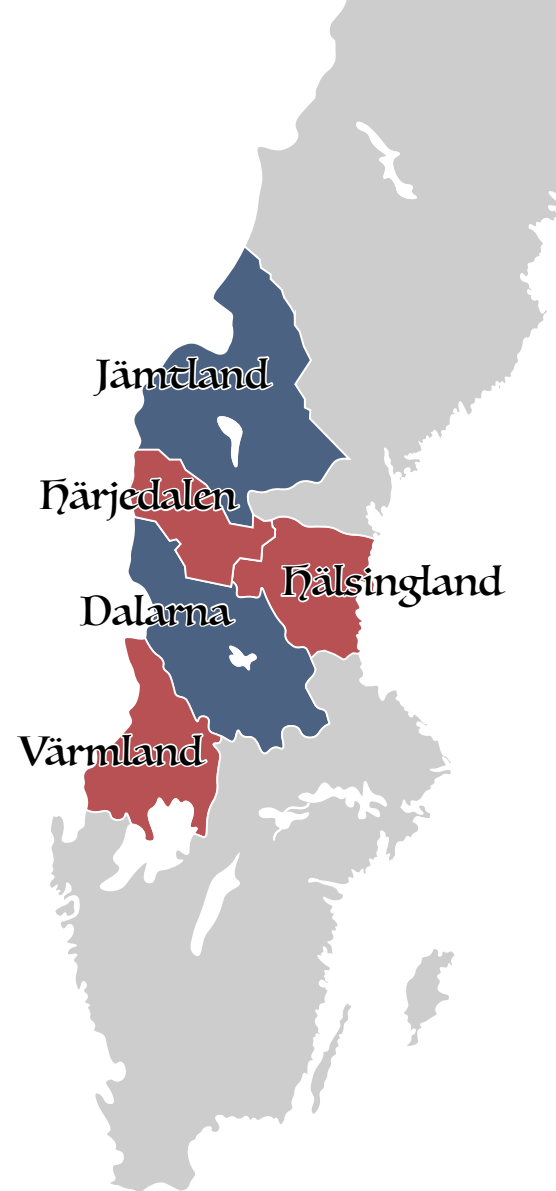
Fäboden drivs av Täpp Lars som är sjätte generationen på vallen. Här kan du boka in dig för fäbodliv under en eller flera dagar eller boka guidad fäbodvandring.

23 juni, 18.30 Vallmusik i fäbodlandskap, arrangör Dalarnas Museum. Program av Jennie Tiderman-Österberg, Maria Björkroth, Agneta Stolpe och Melker Brodin
Gäster: Täpp Lars, Maria Røjås, John-Erik Eggens.

5/7 11.00 – 16.30 Kulningskurs med Karin Kolterud. Kostnad 600:- anmälan info@kularkraft.se eller 070 461 12 90

5/7 18.30 – 20.00 Valltoner i skogen, kulning, sång och berättelser av Karin Kolterud, Ylva Woxberg och Täpp Lars.
23, 24, 30, 31 /8 Soppa, bröd och sägner – berättarkvällar. Kostnad 300:-

Kontakt: Täpp Lars Arnesson,
070 690 44 89, www.arvselen.se

Ljusbodarna, Leksand

Ett av Leksands största fäbodställen. Vallen är öppen för besökare, kulturvandring med karta, bokade guidningar kan bokas.

22/6, café 11.00 – 15.00

28/7, Fäboddag 10.00 – 16.00

Kontakt: Ingrid Lindh, 073 048 06 08,
facebook.com/Ljusbodarna

Grejsans fäbod, Dalarna

Värmland

6/6, 11.00 Vandring Norra Torp – Nordtorpssättern, nio km. Krävande första etapp uppför och vandringen beräknas ta ca 3 timmar. Det finns möjlighet att vandra en kortare sträcka från Segenäsättern till Nordtorpssättern, 2 km lätt vandring. Även den vandringen startar kl 11.00. Väl vid Nordtorpssättern blir det sillunch. Kontakt: Monica Olsson 070 608 14 56
15/6, Sätterrundan, besök på nio sätrar. För fullständig info, se sidan nio.
15/6 Vandring till Gräsbricken från Långberget. Kontakt: Ingemar Dahlström 070-259 83 40

27/7, Vandring från Hjällstadsätra kontakt Pär-Eric Törnquist tel 070-330 50 57
27/7, Slätter på Nordtorpsättern kontakt Kerstin Sandberg 0560-128 55

Kårebolssättern

3,4/8, kl. 10.00 Slättergille på Kårebolssättern. Slätterfolket bjuds på soppa, smörgås och kokkaffe. Kontakt: Ingela Kåreskog 070 57 00 758 för info eller guidning på fäboden

Ransbysättern

Vandrarhem i omgivningarna som har brukats i över tusen år. Här bor du i timrade sätterstugor med braskamin och gasolspis. Hugg din ved, hämta vatten från brunnen och njut av lugnet i naturen. Du bor i rustika timrade stugor utan el och lagar mat över öppen eld. Vandrarhemmet öppnar i mitten av maj om vägen är farbar. Förbokning rekommenderas. Kontakt: 070-339 21 59

Jämtland

Myhrbodarna, Valsjöbyn

Klassad som riksintresse.
Café öppet from 1/7 – 31 aug, varje ons, fre, sön mellan 12.00 – 15.00
22/7, kl. 12.00 Fäbodgudstjänst.
Kaffe, stut och musik.

Privatpersoner, skolklasser, företag, pensionsföreningar i alla former, släkträffar mm. är välkomna.
Vi tar emot gruppbeställningar, för större grupper över 20 personer ser vi gärna att ni gör beställningen minst en vecka i

förväg. Vi skräddarsyr din vistelse hos oss efter egna önskemål.
Kontakt: Anita Myhr, 070 684 99 30, www.myhrbodarna.se, facebook.com/myhrbodarna

Härjedalen

NyvalLEN, Hede

Fäboden ligger vid foten av Sonfjället och vid huvudentrén till nationalparken. Informationsstugan
öppen 21/6 – 15/9 10.00 – 18.00 www.sverigesnationalparker.se
6/6, 10.00 – 16.00, tjuvöppet
16/6, 10.00 – 16.00 Nationalparken dag, servering
7/7, 12.00 fäbodgudstjänst
Höstmarknad i september, datum ej klart, håll koll på Nyvallens Facebooksida.
Det är också möjligt att hyra in sig som gäst en eller flera dagar och då får man delta i de dagliga bestyren eller göra egna turer i omgivningarna.
Kontakt: Margareta Kristoffersson, 070 552 71 99, www.nyvallen.se, facebook.com/Nyvallen

Östvallen, Hede

9/7, 11.00, Fältvandring på fäboden.
Samling på Östvallen, på eftermiddagen fortsättning i Hede.
25/7, 12.30, Fäboddag på Östvallen.
Start vid Hede hembygdsgård. Föranmälan till 070 369 10 86
6/8, 12.00, Gudstjänst på fäboden, medtag egen fikakorg.
Kontakt: Karl Olof Sundberg, 070 368 37 71

Lillhärjåbygget med HackåsvalLEN

Kulturresevat. Gården ligger i väglöst land, men är fortfarande ett levande fjälljordbruk med fäbodrift. Lillhärjåbygget ligger i Härjedalens kommun och från Sveg åker du vidare söderut mot LillhärdaL.

Kör vidare mot Särna. När du kommit till LövnäsvalLEN finns en vägskylt Lillhärjåbygget 17 kilometer. Ta av och kör sakta då bilvägen är mycket dålig. Vägen slutar i Stor-HärjåvalLEN där stigen till gården startar. Det går också att åka från Sveg mot Lofsdalen. Ta av i Glöte och kör mot DjursvalLEN där stigen börjar. Skoterled förbi Lillhärjåbygget finns också från Lofsdalen och LillhärdaL.
Gården tar emot besökare och man kan sova över i en gäststuga om man vill. Vill man så kan man köpa med sig smör, ost eller mandelpotatis som tillverkats och odlats på gården.
Kontakt: Om du vill besöka gården måste du alltid ringa och boka tid på telefon Eva Eriksson 072-714 50 16 eller 070-394 32 30.

Svedbovallen, Järvsö

Öppet varje dag 10 juni – 11 augusti

10/6, 15.00 Nyinvigning av fäboden. Vi firar att vallen åter fylls med liv, människor och djur.

Invigningstal av kommunalråd Markus Eversson. Vallmusik med Bengt Jonsson, Bernt Lindström, Kristin West, Samantha Ohlander och Johanna Bölja. Horn, pipa och kulning. Café 11.00 – 17.00

24/6, 14.00 – 16.30 Kan själv! Fäbodslöjd, familjeaktivitet.

25/6, 13.00 – 15.00, Fältvandring, floran i naturliga fodermarker. Anders S Johansson och Johan Färlin från Länsstyrelsen Gävleborg guidar. Fritt inträde. Fika finns att köpa på caféet. Samling parkeringen.

26/6, 10.00 – 12.30, Upptäck fäbodlivet tillsammans, familjeaktivitet.

30/6, 15.00, Kvinnornas rike – bland fäbodguld och björnfrossa. Guidad tidsresa på Svedbovallen.

1/7, 14.00 – 16.30 Kan själv! Fäbodslöjd, familjeaktivitet

3/7, 10.00 – 12.30 Upptäck fäbodlivet tillsammans, familjeaktivitet

4/7, 16.30 – 19.00, Mjölken – fäbodens guld. Var med på kvällsmjölknings, familjeaktivitet.

7/7, 13.00 Fäbodliv, kvinnoliv och maktstrukturer – Fäbod Pride. Reflekterande samtal med Cecilia Bruce och Märit Andersson om kvinnans starka ställning i det agrara samhället.

8/7, 14.00 – 16.30, Kan själv! Fäbodslöjd, familjeaktivitet

9/7, 19.00 – 21.00 Musik på vallen, Samantha Ohlander och Staffan Jonsson

10/7, 10.00 – 12.30 Upptäck fäbodlivet tillsammans, familjeaktivitet

11/7, 16.30 – 19.00 Mjölken – fäbodens guld. Var med på kvällsmjölknings, familjeaktivitet.

14/7, 15.00 Kvinnornas rike – bland fäbodguld och björnfrossa. Guidad tidsresa på Svedbovallen

15/7, 14.00 – 16.30 Kan själv! Fäbodslöjd, familjeaktivitet

16/7, 19.00 – 21.00 Musik på vallen – Låta myttje. O'törks Kaisa Abrahamsson, Eiowr Kjellberg, Karin Hjelm, Håkan Lidén och Per Jerfström

17/7, 10.00 – 12.30 Upptäck fäbodlivet tillsammans, familjeaktivitet

18/7, 16.30 – 19.00 Mjölken – fäbodens guld. Var med på kvällsmjölknings, familjeaktivitet

21/7, 15.00 Kvinnornas rike – bland fäbodguld och björnfrossa. Guidad tidsresa på Svedbovallen

23/7, 19.00 – 21.00 Musik på vallen – Hälsinge storpolska, Örjan Hansers och Ulf Nilsson

24/7, 10.00 – 12.30 Upptäck fäbodlivet tillsammans, familjeaktivitet

25/7, 16.30 – 19.00 Mjölken – fäbodens guld. Var med på kvällsmjölknings, familjeaktivitet

28/7, 15.00 Kvinnornas rike – bland fäbodguld och björnfrossa. Guidad tidsresa på Svedbovallen

29/7, 14.00 – 16.30 Kan själv! Fäbodslöjd, familjeaktivitet

30/7, 19.00 -21.00 Musik på vallen – Sara Karlsson och Robert Jerfström, visor och polskor

31/7, 10.00 – 12.30 Upptäck fäbodlivet tillsammans, familjeaktivitet

1/8, 16.30 – 19.00 Mjölken – fäbodens guld. Var med på kvällsmjölknings, familjeaktivitet

4/8, 15.00 Kvinnornas rike – bland fäbodguld och björnfrossa. Guidad tidsresa på Svedbovallen

5/8, 19.00 – 21.00 Musik på vallen – Lena Jonsson och Arvid Svenungsson

7/8, 10.00 – 12.30 Upptäck fäbodlivet tillsammans, familjeaktivitet

11/8, 11.00 – 17.00 Fäbodcafé och försäljning av fäbodens produkter. Säsongsavslutning. För fullständig information se www.svedbovallen.se,

facebook.com/svedbovallen

För säker plats till konserter och familjeaktiviteter boka via kulturbiljetter.se eller Världsarvscentrum Stenegård 0651- 34 00 21

Krype, Norrala, Söderhamn

Krype fäbod är navet i de nystartade fäbodutbildningarna som drivs av CFL i Söderhamn. Här pågår också barnkurser i fäbodbruk för unga 8 – 11 år gamla.

Öppen fäbodvall och café varje fredag

mellan 10.00 – 16.00 Kontakt: Annika Rudolfsson, 076 185 11 91,

facebook.com/Fäbodresan

Väsbo, Edsbyn

Kulturreseptat, hit har bönderna från Roteberg tagit sina djur på bete om sommaren under flera hundra år.

26/7, 10.00 – 16.00 Väsbofäbodagen, fäbodstugorna öppna och du kan njuta av den vackra miljön, fika gott i vårt fäbodcafé, titta på gamla hantverk och barnen får prova på olika hantverk.

www.vasbofabodar.se

Mittjasvallen, Edsbyn

Mittjas håller öppet för sjuttonde året i rad.

1/7 – 31/7, alla dagar 11.00 – 17.00 med café och öppna byggnader. Måndagarna öppet till kl. 21 för kolbulleaftnar med musikunderhållning.

7/7, 14.00 Fäbodgudtjänst

13/7, 13.00 – 16.00 Fäboddag med hantverkare och musik Kontakt: Lars Mittjas, 070 571 52 72,

facebook.com/Mittjasvallen

Myhrbodarna, Jämtland

Somrarna på fäboden ledde till ett nytt liv

Anki Lundgren från Stockholm var volontär på Kättboåsen under två somrar. Idag har hon lämnat huvudstaden för ett nytt liv i Färila i Hälsingland. Tiden på fäboden följer med henne, men inte bara i minnet, hennes första egna ko kommer nämligen från Kättboåsen.

Anki Lundgren

Allt började med att Anki hade en odlingslott på Tyresö utanför Stockholm.

– Jag blev intresserad av täckodling och permakultur och åkte runt under min semester för att se hur det fungerade i praktiken. Jag var bland annat på en permakulturfestival i Ängsbacka i Värmland.

Intresset fördjupades och 2013 gick Anki en kurs på Ytterjärna i ämnet permakulturdurdesign för Richard Perkins.

– Där fick jag upp ögonen för hur viktig kornas gödsel är och hur deras betande befrämjar jordlagret. Jag ville sedan veta mer om djurens roll i ett slutet kretslopp och jag sökte på nätet efter fäbodan eftersom de har en kretslopps-lösning där korna har mycket viktig del. Jag kom då att läsa en artikel om Yvonne och Ove på Kättboåsen och ringde dem för att höra om jag kunde komma till dem och få praktik.

Följden blev att Anki kom att tillbringa en sommarmånad på vallen år 2014 och även året som följde.

– Det var under slåttern och jag fick hjälpa till med det. Jag fick också lära mig att handmjölka. Jag hade ingen erfarenhet av kor tidigare men mötet med dem betydde mycket för mig, speciellt med en ko som heter Saga. Vi fick en särskild relation, som att det skapades ett band mellan oss. Bara att sitta där, luta mig mot henne och mjölka tidigt på morgonen var en lisa för själen. Jag tyckte om allt som hade med korna att göra – släppa ut dem, pyssla i ladugården och

ta hand om mjölken. Jag fick också ta del i sådant som hör slåttern till, att hantera en lie, hässja och packa in det torra höet i ladorna.

Under den här perioden såddes ett frö. Anki insåg att hon ville flytta från Stockholm och bo i ett skogslandskap och i någon form ha en fäbod med skogsbete.

– Jag kom sedan i kontakt med Märit Andersson från Svedbovallens fäbod och på den vägen hamnade jag på besök i Järvsö. Jag tyckte om platsen och fick tag på ett torp att hyra. Det var hösten 2015, och jag började samtidigt att leta efter ett eget ställe att köpa, något med lite skog och gärna en bit åkermark.

År 2018 hittade Anki gården i Föne i Färila och i augusti samma år flyttade hon dit. Men redan ett halvår innan dess skaffade hon en kvigkalv, och inte vilken som helst...

– Det var en kalv efter Saga, den heter Askungen och för tillfället går den på Tallåsen i Ljusdal, betar i byn och tar hand om gräskretsloppet. På sikt ska jag ta hem henne till Föne.

Tiden som volontär på Kättboåsen har betytt mycket för Anki.

– Jag har lärt mig så mycket av Yvonne och Ove, rent praktiskt, men jag såg också att det finns andra värden i livet och andra lösningar på hur man kan leva. Det var så fint. Idag lever jag ett rikt liv och tiden på fäboden gav mig en knuff i rätt riktning.

Hällpetters Maria Bergström

LÄS MER OM PERMAKULTUR

Strax utanför Västra Ämtervik i Värmland ligger ett mindre lantbruk med kombinerad skog- och jordbruksmark. Gården drivs sedan 2014 av paret Richard Perkins och Yohanna Amselem som en visnings- och undervisningsgård. Permaculture Ridgedale är världens nordligaste lantbruk som drivs som en permaculture farm. Mycket förenklat betyder det ett högdiversifierat lantbruk med odling och självhushåll som drivs ekologiskt där alla resurser nyttjas cirkulärt och intensivt. Detta för att visa att det är möjligt att klara sig på det jord och skog ger även i Nordens kalla klimat och på relativt liten yta. Richard Perkins säger att det är tufft med bara 120 frostfria dagar om året. Samtidigt ger det jorden en lång och nyttig viloperiod för att klara den intensiva odling som bedrivs.

”Låt oss imitera naturen, låt oss regenerera jorden” Richard Perkins

www.ridgedalebutik.se
www.ridgedalepermaculture.com

Anki och Askungen, foto Tomas Frykberg

ANKIS TRE BÄSTA TIPS
FÖR DEN SOM VILL
BLI VOLONTÄR PÅ EN
FÄBOD.

- Läs på om fäboden och dess historia. Tag del av alla berättelser och livsöden som är knutna till den fäbod du skall vara på, då får du en relation till platsen.

- Var nyfiken och öppen för att arbetet i vissa moment kan vara mer fysiskt krävande än man oftast är van vid.

- Var närvarande. Lägg bort mobilen och sociala medier. Lev där och då, utan inblandning av de digitala mediernas filter.

VILL DU OCKSÅ BLI VOLONTÄR?

Det bästa är att du själv ringer runt till fäbodarna och frågar. Använd dig gärna av kontaktuppgifterna i vårt kalendarium på sidorna 8 – 11. Där hittar du de flesta av de fäbodarna i Sverige som är levande, det vill säga där man har djur och brukar jorden.

Eldrimner utvecklar arbetet med fäbodproduktion

Eldrimner har fått stöd på drygt 440 000 kronor beviljat från Jordbruksverket för att arbeta med utveckling av traditionell fäbodproduktion. Nu planeras kurser, nätverksträffar och studieresa.

Syftet med projektet är att bevara kunskaper och vidareutveckla förädlade mjölkprodukter kopplade till det traditionella fäbodbruket samt medverka till ökat nätverkande. Rent konkret kommer Eldrimner att inom ramen för projektet genomföra kurser, nätverksträffar/verkstäder – idéer är ystningskurser, produktutveckling, samla/dokumentera ystningsmetoder, samtal kring frågor som samarbeten, djurtillgång, personalbehov, värdeskapande – och en studieresa till Alpregionen. En koppar-ystgryta modell större planeras att köpas in för utlåning och funderingar finns på att genom film både dokumentera och skapa lättillgänglig information som kan spridas till allmänhet likväl som till det offentliga. För att planera projektets innehåll hålls inledningsvis ett uppstartsmöte med en mindre grupp mjölkförädlade fäbodbrukare.

Projektet vänder sig till redan etablerade fäbodbrukare som förädlar mjölk men också till dem som vill men inte har möjlighet just nu eller inte har tillgång till fäbod och till dem som har fjällnära jordbruk som liknar fäbodjordbruket och vill börja förädla er mjölk. Vi behöver bli fler som vill bevara men även utveckla denna förädlingstradition in i framtiden. Det cirkulära, resurssnåla fäbodjordbruket är en väg till ett framtida, hållbart jordbruk.

Eldrimner vill gärna få kontakt med så många som möjligt av er, med era idéer och synpunkter på projektets innehåll eller bara för att skapa kontakt. Skriv eller ring till Birgitta Sundin, projektledare samt branschansvarig för mejeri på Eldrimner, birgitta@eldrimner.com, 010-225 33 74

Fäbodprojektet, program hösten 2019:
2–6 sep Studieresa till Alperna
17 okt Särimer: nätverksträff med rådgivning, ostseminarium
12–13 nov Kurs på Eldrimner med Kristina Åkermo

STUDIERESA TILL ALPERNA MED FÄBODBRUK I FO- KUS, 2–6 SEPTEMBER

Inom ramen för Eldrimners fäbodprojekt reser vi till Schweiz och södra Tyskland för att där studera fäbodbruket och de produkter som tillverkas. Vi intresserar oss för hur fäbodsystemen fungerar i dessa länder, vilka villkor som råder, hur produktion och produkter som ost och värdeskapande ser ut. Mer detaljerat program kommer. Vi erbjuder den här resan i första hand till dig som redan är fäbodbrukare med mjölkförädling och för dig som arbetar på eller med fäbod eller vill bedriva fäbodbruk med mjölkförädling. I mån av plats erbjuds plats även till andra, till exempel som befinner sig i ett fjäll- eller skogsnära jordbruk liknande fäbodmiljön och är intresserad av mjölkförädling. Resan subventioneras och tolk och tillika ciceron är Susanne Jaeggi från Schweiz, bosatt i Norge och sedan många år charktolk på Eldrimner. Investering: 6 500 kr + moms
Sista anmälningsdag: 30 juni 2019, bindande anmälan. Anmälan görs på Eldrimners hemsida, www.eldrimner.com/utbildning. Priset inkluderar flygresan från Stockholm t & r, boende och helpension. Det finns 16 platser.

Regenerativt jordbruk i fokus på Knytkrafts konferens

Betande djur kan göra stor nytta i våra landskap. De kan bidra till vår livsmedelsförsörjning, till bördiga jordar, biologisk mångfald, och inlagring av kol från atmosfären.

Kan vi förena bruk och vård av naturen? Den frågan avhandlades då forskare och praktiker möttes för en dialog kring jordbruket. Samtalsledaren, journalisten Peter Sylwan, inledde med att beskriva utmaningen - fram till år 2050 behöver matproduktionen öka med 60–70 procent. Samtidigt håller våra jordar på att utarmas och eroderas bort, på fyrtio år har en tredjedel av jordbruksmarken i världen gått förlorad. Till det kommer klimatförändringen och förlusterna av biologisk mångfald. Kan jordbruket bidra till en positiv utveckling, och i så fall hur?

FÖRDELAR MED BETANDE DJUR

Lantbrukaren Jörgen Andersson, som driver fårgården Fjällbete i Jämtland, berättade om den modell som de tillämpar. Där är de betande djuren huvudspelare – i samspel med växterna och hela det myllrande ekosystemet under jord. Och genom att bättre förstå det samspelet och ekosystemet som helhet, så kan vi ta oss an utmaningarna. Då låter man betesdjuren fylla sin funktion i systemet. Rätt skötta betesdjur är i de flesta fall en förutsättning för att man ska kunna bygga vitala ekosystem. De ger en maximering av fotosyntes och inlagring av kol från

- De kan omvandla för människan icke ätbar biomassa till värdefulla livsmedel.
- De kan beta och därmed bevara naturbetesmarker. Dessa hör till de mest hotade ekosystemen som vi har i Sverige, med många rödlistade arter.
- Vall i växtföljden bevarar eller ökar markkolet och minskar användningen av bekämpningsmedel.
- Betande djur bidrar också till ett attraktivt landskap och andra kulturella värden, och de är lätta att hålla i system som innebär en god djurvälfärd.
- System med idisslare har också en bättre förmåga att hantera extremväder jämfört med spannmålsodling.

"Rätt skötta betesdjur är i de flesta fall en förutsättning för att man ska kunna bygga vitala ekosystem"

DEN LEVANDE JORDEN

Håkan Wallander, professor i markbiologi vid Lunds universitet, beskrev hur erosionen är ett resultat av att jordens struktur brutits ner. Och att det i sin tur beror på förlusterna av markorganismer, som i en hälsosam jord skapar aggregat som stabiliserar jorden. Han presenterade den stora mångfalden av organismer som lever i jorden. Begreppet Conservation Agriculture betyder att man stör jorden så lite som möjligt, och att jorden hela tiden är bevuxen med perenna växter. Det här gynnar de underjordiska svamparna, som hjälper växterna att ta upp näring, däribland fosfor, bygger aggregat och gynnar artrikedomen ovan jord.

atmosfären, ner i jorden där den gör nytta. Då är marken bevuxen under större delen av året, och matjorden byggs upp i stället för att eroderas bort. Bördiga, mullrika jordar kan också ta emot och lagra stora mängder vatten. Tack vare djurens, växternas och markorganismernas symbioser och gynnsamma ekosystemtjänster, behöver man då inte tillföra någonting. Den här modellen kallas för Holistiskt planerad betesdrift.

Elin Röö, forskare vid Sveriges lantbruksuniversitet SLU, berättade om sitt arbete kring miljö- och klimatpåverkan från livsmedelsproduktionen. Hon räknade upp många fördelar med de idisslande djuren, förutsatt att de föds upp på rätt sätt:

JORDBRUKET OCH KLIMATET

Thomas Kätterer, professor i systemekologi vid SLU, berättade om kolinlagring i mark vilket är en kostnadseffektiv klimatåtgärd samtidigt som det ger en högre bördighet. Mullhalten i svenska mineraljordar har ökat något sedan 1980-talet – detta på grund av det ökade antalet hästar, som har medfört en ökad vallodling. Det har gett en inlagring av 2,4 miljoner ton koldioxid per år. Från de organogena jordarna har vi dock stora utsläpp av både koldioxid och lustgas, motsvarande 4 ton koldioxid per år.

Olika skötselåtgärder har olika effekt på mullhalten i jordarna. Ju längre man låter en vall ligga, desto högre blir mullhalten. I system med ettåriga grödor är det bra att också odla en fånggröda så att man håller marken bevuxen året om. Det binder kol samtidigt som det

Johanna Halvardsson, Torrlid, Dalarna, foto Tobbe Nilsson

hindrar erosion. Det är också viktigt att försöka öka produktiviteten på befintliga jordar, eftersom jordbruksmark är en begränsad resurs.

KLIMATFORSKNING OCH IDISSLANDE DJUR

Elin Rööf tog också upp vad klimatforskningen säger när det gäller utsläpp av växthusgaser - att metanet från fodermältningen står för lite mer än hälften av de växthusgaser, som i sin tur utgör ungefär 10–11 procent av de totala utsläppen. Metan är en kortlivad växthusgas, som inte ackumuleras i atmosfären så som koldioxiden gör. I dialogen efter hennes framförande diskuterades detta vidare. Jörgen Andersson satte det hela i perspektiv genom att jämföra naturens kretslopp med människans utsläpp. "Det är naturen som är den stora spelaren". Han exemplifierade det med att tio procent mer kol i växter och jordar motsvarar all fossilbränsleanvändning. Och när det handlar om naturliga ekosystem så är också metanet en del i ett kretslopp. I samband med transpirationen från gröna växter sker en kemisk reaktion mellan solljuset och vattenångan där metanet bryts ner. Transpirationen i sig har också en kylande effekt.

SMART MED SKOGBETE

Karl-Ivar Kumm, lantbruksekonom vid SLU, pratade om lönsam och klimatsmart köttproduktion. Han konstaterade att hälften av det nötkött vi äter, och sjuttio procent av får- och lammkött är importerat. Detta trots att vi borde ha goda förutsättningar i Sverige med en effektiv produktion, friska djur, och minst sju hundra tusen hektar mark som ligger oanvänd. En del av förklaringen visade sig ligga i att våra landskap ofta är skogsdominerade, med små utspridda betesmarker. Små besättningar blir lätt olönsamma. En lösning på det här kan vara att stängsla in större områden med både betesmark och skog. Har man en lite större besättning blir detta mer lönsamt jämfört med att bara ha skogsbruk. Al och självsådd björk är exempel på träslag där man får en bra betesproduktion även under träden. Den här kombinationen av djur och träd lagrar också in mer kol än vad djuren släpper ut. Den totala produktionen blir större än om man hade haft bete och skog var för sig. Nuvarande stöd och miljöersättningar motverkar dock skogsbete.

JORDBRUKETS FRAMTID

Märta Jansdotter, som driver företaget Gröna gårdar, berättade om sin verksamhet och om sin vision

för jordbruket. I Gröna gårdar samarbetar ett 40-tal gårdar, de flesta i Västra götalandregionen, som driver en kvalitetsinriktad produktion av framförallt gräs- och beteskött. Hon berättade om hur de hade en idé om hur de ville bedriva jordbruk, och hur de hade lyckats genom att övertyga kunderna om att det var en bra idé. Ett problem i jordbruket är att man investerar för mycket kapital i högteknologiska lösningar – när naturen redan finns där med de smartaste lösningarna. Dock kan teknologin i ett fall vara användbar: genom digitala kanaler kan jordbrukarna ta sig förbi de stora butikskedjorna och i stället sälja direkt till konsument. Jordbruket har stora utmaningar i form av förlust av matjord, antibiotikaresistens, förorenat vatten, förlust av biologisk mångfald och hur man ska kunna säkra livsmedelsförsörjningen. Marken borde ses som någonting som tillhör oss alla. Man borde således få betala om man förstör den – och få betalt om man förbättrar den. Våra dieter borde anpassas efter vad landskapet kan ge. Och jordbruket borde producera mer matjord, mer mångfald, rent vatten, friska djur, och fler bönder – en rödlistad art i odlingslandskapet.

Anna Forsmark

Jubileum med Norsk Seterkultur

Förbundet Svensk Fäbodkultur och Utmarksbruk var inbjuden till Norsk Seterkulturs 20 års jubileum. Jag och Märিত Andersson beslöt oss att ta en tur dit. Norsk Seterkultur är inne på att, tillsammans med oss, arbeta i projektform för att fäbodbruket ska bli ett av Unescos immateriella kulturarv. Vi är naturligtvis med på båten...

Mötet hölls nästan längst in i Norges 205 kilometer långa Sognefjorden som ingår i ett världsarv med flera Västnorska fjordar. Man blir förtrollad av att se dessa nästan lodräta berg försvinna ner i havets djup där det högsta berget mäter 2 403 meter och där fjorden är 1 308 meter djup. Den västligaste delen av fjorden ut mot Nordsjön kallas Sognesjøen, vilket var det område där vi var under vår Norgevistelse.

Jubileet hölls på Sogn Jord og Hagebruksskola som grundades 1917 och är Norges minsta lantbruksskola inhytt i en gammal prästgård. I dalen där skolan finns är jorden näringsrik och delvis täckt med ett tjockt mullager. Skolan har ett femtital studerande och drivs sen flera år ekologiskt. De produkter som odlas säljs i gårdsbutiken. Undrar om Sverige har en ren ekologisk lantbruksskola?

"Undrar om Sverige har en ren ekologisk lantbruksskola?"

GÅTT SAMMAN OM MEJERI

Under eftermiddagen besökte vi Undredalsbui där vi vid havsranden fick berättat om sätrarna som ligger där ovanför klipporna som rusar rakt ner i fjorden. På bilden framgår ett litet grönnare och flackare område högt upp på berget. Vi fick också prova ost och rökt kött gjort på det djur de i huvudsak har i regionen – get. Vi besökte sedan ett ostysteri – Undredal stølsysteri. Här har tre gårdar gått samman och driver ysteriet som företag där de mjölkar 260 getter, vi räknade ut att det handlar om cirka tio ton ost i årsproduktion. De gör den klassiska hårdosten som inte är saltad. De gör naturligtvis deras svar på vårt messmör – Brunost. Hemligheten var att här tillsatte de grädde vilket säkert försvarade valet av deras produkt i förhållande till omvärldens.

POLITISKT INTRESSE FÖR SETERKULTUR

Vi valde att även stanna en stund under söndagens årsmöte. Själva mötet samlade inte många fler än vad våra möten brukar göra. Paneldebatten under lördagen innan middagen handlade mycket om hur det framtida säterbruket kan utvecklas. Där fanns en allians, ANL, som består av flera av Norges ungdomsförbund. Det var flera av dem som hade kopplingar till och drev setrar. Antalet aktiva setrar är betydligt flera i Norge än i Sverige. Tänk om vi kunde få Sveriges ungdomsförbund att sätta samman en 30 sidor avsiktsförklaring med rubriken Svensk fäbod och utmarkspolitisk viljeinriktning 2019 – vilket de norska förbunden gjort.

ETT BLIVANDE IMMATERIELLT VÄRLDSARV?

Vi framförde vår önskan om att samverka kring inte minst det kommande arbetet för att bli ett av Unescos utsedda immateriella kulturarv. Jag framförde tron på att det kan bli det som lyfter brukandet. Idag talas både i Norge och i Sverige om det sårbara resultatet av bruket. Kulturen – den biologiska mångfalden, mm utifrån de bristerna och inte avsaknaden av brukare som är en förutsättning – en symbios med värdena. Så låt oss jobba för att nå målet att bli ett immateriellt världsarv tillsammans.

Olle Berglund

Vid Undredal nere vid Aurlandsfjorden får vi berättat om setrar som ligger där uppe efter bergssidorna där berget planar ut.

Amanda Lind, kulturminister

Nu har regeringen öppnat dörren för nationellt arbete med immateriellt kulturarv

Den femte april höll Svenska Unescorådet en temadag i Stockholm om att arbeta med immateriellt kulturarv. Mötet utgick från Unescos konvention om skydd av det immateriella kulturarvet som antogs 2003.

Globalt var idén att olika länder i likhet med Världsarvskonventionen internationellt skulle registrera olika nationella särdrag vad gäller immateriellt kulturarv, det vill säga folkliga kulturyttringar omfattande kunskap, berättelser, sång, dans och annat. Konventionen ratificerades av Sverige 2011 varpå en utredning påbörjades för att bestämma hur Sverige skulle vilja använda sig av konventionens möjligheter på bästa sätt. Den dåvarande regeringen kom fram till att man inte ville ha något på världslistan, men att man gärna gjorde en mindre officiell och icke-förpliktande nationell lista. Ett antal olika immateriella kulturarv finns nu listade på Institutet för språk och folkminnets hemsida, vilket är den ansvariga myndigheten för konventionen. Bland dessa finns fäbodbruket.

Regeringen har sedan dess ändrat sig och på temadagen presenterade Sago-bygden i Ljungby sitt arbete med den muntliga berättartraditionen. Kulturminister Amanda Lind inledde och beskrev det immateriella kulturarvets betydelse för människor och att folkkulturen är viktig för hela samhället. Större delen av programmet ägnades åt Sagobygden som kom in på världslistan över immateriella

kulturarv i höstas, det första och hittills enda svenska kulturarvet på listan. Representanterna berättade om att man i utvecklingsprocessen hade haft stöd och stor hjälp av kommunen och samhället i bygden för att få till sin ansökan. Avgörande för Unescos beslut var just att man hade utvecklat en lokal förankring och ett gångbart koncept för att bevara "sitt" kulturarv. Ljungby och kringliggande kommuner har även förstått att förvalta "varumärket" och lokala företag drar ekonomisk nytta av utnämningen.

Håkan Tunón

FÄBODRÖRELSEN VAR OCKSÅ PÅ PLATS

Vår nestor och sedan årsmötet också ständige medlem Kelvin Ekeland var på plats och överlämnade personligen dokumentationen från fäbodriksdagen i Åbyggeby - Ockelbo 2009 där immateriellt kulturarv var i fokus.

Kelvin Ekeland lämnar över till kulturministern

BOKA IN FÄBODRIKSDAG I SÖDERHAMN!

Den 14–15 september 2019
Tema: Nya vägar för rationell kunskap.

Vi är många tillsammans som samarbetar för att göra fäbodriksdagen - Gävleborgs Fäbod Förening, GFF, Förbundet Svensk Fäbodkultur och utmarksbruk, Centrum för flexibelt lärande i Söderhamn, Småbrukarföreningen, Knytkraft.

Under dagarna kommer vi att hålla föreläsningar och besök. En relativt nyöppnad fäbodvall Krype som bland annat arbetar med kurser och lägerverksamhet ska vi besöka. Vi ska också ta tag och göra en nystart av arbetet med att utveckla fäbodkulturen mot att bli ett immateriellt kulturarv.

Föreläsningar med:

- Anders Persson småbrukare och lärare vid CFL
- Håkan Tunón, forskningsledare CBM
- Stefan Olander, biolog och fäbodbrukare
- Niklas Olsson jordbiolog och lärare CFL
- Johanna Björklund, lärare CFL
- Therese Westlén, småbrukare och lärare CFL
- Men sist men inte minst Jörgen Andersson, bonde och initiativtagare till Fjällbete – regenerativt jordbruk

Håll dig uppdaterad om program mm. Skicka in din intresseanmälan till redaktion@fabod.nu

Du kan beställa dokumentationen från fäbodriksdagen i Ockelbo via info@voxnadalen.org Eller hämta den på länken: <https://www.sl.se/globalassets/ew/org/centrb/cbm/dokument/publikationer-cbm/cbm-skriftserie/fabodriksdag2009.pdf>

Utbildningar inom fäbodbruk

I både Dalarna och Hälsingland finns nu kortare och längre kurser i grundläggande fäbodkunskap. Teori varvat med praktik ute på vallen. Det finns också endagarskurser i specifika ämnen. Lär dig något nytt och träffa likasinnade!

MALUNGS FOLKHÖGSKOLA

Fäbodkurs med Tapp Lars Arnesson
på Arvselens levande fäbod 19 aug
- 27 sep 2019

KURSBESKRIVNING Fäbodbruk är ett hållbart sätt att producera mat för självförsörjning och nyttja naturens överflöd. På kursen lär du dig grunderna för traditionellt fäbodbruk, kunskaper som passar även för självförsörjning på en mindre gård. Du får inblick i fäbodarnas historia och användning, djurskötsel, mjölkhantering, hygien och matlagning samt en del hantverk som är förknippat med fäbodbruk. Vi kommer att beröra ämnen som: Fäbodarnas bakgrund och uppbyggnad, fäbodens djur, djurskötsel, mjölkning, mjölkhantering, hygien, diskning, tvättning, ystning för hemmabruk, kärna smör, messmörstillverkning, brödbak över öppen eld och hantverk starkt förknippat med fäbodlivet och årstiden
www.malungsfolkhogskola.se
info@malungsfolkhogskola.se
Tel: 0280-143 00

CFL SÖDERHAMN

Fäbodbruk – en teoretisk och praktisk utbildning med Anders Persson

KURSBESKRIVNING En ny vuxengymnasial utbildning där studierna bedrivs på halvtid från maj-oktober. Vi har fysiska träffar i Söderhamn en helg i månaden. Undervisningen sker på Krype Fäbod, vid Skärså utanför Söderhamn. I kursen ingår, utöver helgträffarna, möjlighet till några dagars vistelse på fäbodvallen. Övrig tid ägnar du åt egna studier, praktik och praktiskt och teoretiskt arbete i ett eget projekt. Du behöver inga förkunskaper men gärna ett starkt intresse för djurhållning, mathantverk i olika former och lokalt hållbarhetsarbete.
www.cfl.se

Ev. frågor besvaras av vägledningen i din hemkommun eller kursledare Anders Persson 072-715 57 82

Kurs i gårdsgårdsstängning
Kursen leds av Stefan Olander som har mångårig vana av att binda gårdsgårdar och har hållit ett flertal kurser i ämnet. Han har kunskaper hur "hälsingsk" gårdsgård ska se ut. Deltagarna får lära sig att beräkna hur mycket virke som går åt, hur man förbereder virket, att spetta ned störrar, lägga i slanorna samt att lära

sig binda.

Var och när: 10–11 augusti 2019, tidpunkt meddelas vid anmälan. Krype fäbod, N Söderhamn

Sista anmälningdag: 28 juli till Annika Rudolfsson, 0761-85 11 91, "först till kvarn" gäller.

Lieslätterkurs

örsta dagen är en grundläggande kursdag som passar såväl erfarna som nybörjare. Andra dagen är fortsättningskurs för de som varit med dagen innan eller föregående år.

Kursen leds av Kjell Gustafsson, känd som "liemannen" som har mångårig vana av att hålla kurser. Deltagarna lär sig såväl slipning som slätterteknik samt mycket historia kring liarna och dess användning. Ta gärna med egen lie om du har, men köp inget nytt innan kursen. Kjell har med sig olika liar och orv man kan prova. Kursen vänder sig till såväl nybörjare som till de mest erfarna – alla kan lära sig nya saker inom ämnet!

Var och när: 23–24 juli 2019.

09.00-15.30. Delsbo Hembygdsgård
Anmälan och frågor: SMS till Kjell Gustafsson, 070-586 11 65. Max ca 20 deltagare.

Krype fäbod, Söderhamn

Elever vid CFL, på Krype, Hälsingland

Betande djur avgörande för öppet landskap

Många växter, insekter, fjärilar, vilda bin och fåglar är beroende av naturbetesmarkerna och lever där i ett samspel med varandra.

Variationen av arter i landskapet kallas biologisk mångfald och ger oss flera ekosystemtjänster vi inte klarar oss utan. Det handlar bland annat om produktion av mat, ren luft, kolinlagring, matjordsbildning, och pollinering.

Naturbetesmarker är också dåligt lämpade för annan livsmedelsproduktion än bete. Om Sverige ska nå miljömålet om ett rikt odlingslandskap finns ett behov av att öka betandet på obrukade betesmarker. Det betyder inte att vi behöver fler betesdjur, utan att de djur vi har ska beta i större utsträckning - och

på rätt ställe. Eftersom vi importerar mycket kött och långt ifrån alla betesdjur betar på naturbetesmarker, betyder det att merparten av köttet som konsumeras, inte alls bidrar till miljömålet.

Enligt Artdatabanken är 4 273 svenska arter rödlistade, vilket motsvarar 20 procent av de bedömda arterna. I Sverige är igenvuxna landskap och avverkning av värdefull skog de största hoten mot dessa arter. Bland kärlväxter så som blomväxter, gräs, buskar och träd sker den mest negativa utvecklingen hos arter knutna till naturbetesmarker, det gäller även vissa arter av fjärilar och svampar. En hög artrikedom har dessutom visat sig göra ekosystemen mindre sårbara vilket ökar deras förmåga att klara av plötsliga förändringar i miljön. Det är en viktig faktor för att vi i framtiden ska klara av klimat-

förändringar med extremare väder.

Naturbetesmarker – ogödslade, oplöjda marker med lång historia av att betas, har en rik biologisk mångfald. För att mångfalden på dessa marker ska kunna bevaras är det nödvändigt med betande djur.

Slätterängar – ogödslade, oplöjda marker har historiskt sett använts till att producera vinterfoder till djuren. Idag finns få ängar kvar och vissa av slätterängarnas arter klarar sig bra även i naturbetesmarker.

Antalet naturbetesmarker och slätterängar har minskat markant de senaste hundra åren. Att djuren betar markerna är en förutsättning för att naturvärden knutna till jordbrukslandskapet ska kunna bevaras.

Stefan Olander

TIO SAKER SOM GRÄSMARKERNA BIDRAR MED, ENLIGT FORSKARNAS KARTLÄGGNING:

1. Vatten. Gräsmarker binder vatten och minskar risk för översvämning. De är också, särskilt i Sydafrika, viktiga för att människor ska ha tillgång till vatten under torra perioder.

2. Erosionskontroll. Marker som är täckta av växtlighet året om, till skillnad från många åkrar, motverkar erosion, det vill säga att jorden försvinner. Gräsmarker som inte överbetas minskar vattenavrinningen från markytan och stabiliserar jorden.

3. Klimat. Permanenta gräsmarker lagrar mycket kol i marken – mycket mer än åkrar och ibland lika mycket som skogsmark.

4. Foder. Både i Sydafrika och Nordeuropa spelar gräsmarkerna stor roll som betesmarker för djur. De kan ge oss kött och mjölk från marker som inte kan användas som åker.

5. Pollinering. Pollinatörer som bin och humlor trivs i gräsmarker där det finns många olika slags blommor. Flera studier visar på bättre pollinering i närheten av gräsmark.

6. Växtskydd. I gräsmarkerna lever nyckelpigor, jordlöpare och andra nyttiga insekter som äter skadeinsekter och därmed bidrar till biologisk bekämpning. Det finns forskning som visar att den biologiska bekämpningen fungerar bättre i landskap som innehåller gräsmarker.

7. Medicin. I Sydafrika har medicinalväxter från gräsmarker betydelse. Mer än hälften av de traditionella medicinalväxter som finns i handeln kommer från gräsmarker.

8. Turism, friluftsliv och jakt. Gräsmarker är uppskattade miljöer för vandring, fågelskådning och jakt. Gräsmarker är också ofta omtyckta utflyktsmål.

9. Kulturarv. Ofta finns historiska lämningar, såsom gravhögar, i gräsmarker som hållits öppna i tusentals år. Gräsmarkerna påminner också om vår kulturhistoria, där människor förr slog ängarna med lie för att kunna föda sina djur på vintern – något som naturföreningar och byalag gör ännu i dag som kulturgärning.

10. Biologisk mångfald. I gräsmarkerna trivs många insekter, växter och fåglar, det är livsmiljö för många hotade arter. Biologisk mångfald är en förutsättning för flera av de andra ekosystemtjänsterna, som pollinering, biologisk kontroll och friluftsliv.

Nya böcker om fäbodkultur

Fäbodkulturen hamnar mer och mer i blickpunkten i en tid då begrepp som "hållbart samhälle", "självförsörjning", "cirkulär ekonomi" och "biologisk mångfald" får allt större plats i den aktuella debatten. Flera nya utbildningar i fäbodbruk har startats, jordbruksverket har beviljat medel till utveckling av traditionell fäbodproduktion och nu detta – två nya böcker släpps med fäboden som tema.

Fäboden. Naturen, kulturen och kulturlandskapet av Håkan Tunón och Bolette Bele från Centrum för biologisk mångfald respektive Norsk institutt for bioøkonomi.

En rikt illustrerad skildring av fäbodbrukets historia, bakgrund, kultur och kulturlandskap, men också dess vardag idag. Även om boken främst skildrar det svenska natur- och kulturarvet så hämtas många exempel även från det norska fäbodlandskapet.

Fäbodlandskap och vallmusik är Dalarnas Fornminnes- och Hembygdsförbunds årsbok. I denna antologi får vi följa med på kulningens och hornlåtarnas vandring. Porträtt av fäbodbrukare och vallmusiker i vår samtid lyfts fram ur det tysta och visar att fäbodbruket inte bara tillhör vår historia utan också vår samtid.

VALLMUSIK PÅ FÄBODTURNÉ

Dalarnas museum arrangerar ett program med vallmusik och föreläsning.

Tid och plats ser ni här, läs mer i vårt kalendarium för respektive plats.

För ytterligare info besök www.dalarnasmuseum.se

23 juni Arvselen, Malung.

1 juli Finnsåsen, Borlänge.

7 juli Kättboåsen, Mora.

9 juli Nysjön, Falun.

13 juli Brindberg, Älvdalen.

14 juli Skallskog, Leksand.

Bli medlem!

Förbundet samlar den svenska fäbodrörelsen och verkar för att bevara, främja och utveckla fäbodarna, fäbodkulturen, fäbodbruket och övrigt utmarksbruk. Vi vill också främja byggnadskultur, kulturarv och tra-

ditionell kunskap, samt att bibehålla betesrättigheter som resurs och som framtida möjlighet för fäbodbrukare och ägare av jordbruks- och skogsfastigheter.

Tillsammans blir vi starkare och kan driva våra intressefrågor bättre. Som medlem får du också den här tidningen i din postlåda och blir uppdaterad om vad som är på gång.

Information om oss, de regionala fäbodföreningarna, stadgar och medlemskap finns i redaktionsrutan på sidan två och på vår hemsida www.fabod.nu

Så blir du medlem i Förbundet Svensk Fäbodkultur och utmarksbruk:

För medlemskap betala 300 kr per person, organisation eller företag. Eller 500 kr per familj utan begränsning av antal personer i hushållet.

Bankgiro: 5243-8538